

УДК 327(5+477+479.24)

DOI: 10.24144/2078-1431.2026.1(36).61–81

Євгеній Бевзюк,
доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
ДВНЗ Ужгородський національний університет.
ORCID: 0000-0003-0191-7905

БАГАТОВЕКТОРНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ ТА ПІВДЕННОГО КАВКАЗУ: КЕЙС АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості формування та реалізації багатовекторної зовнішньої політики держав Центральної Азії (ЦА) та Південного Кавказу в умовах трансформації пострадянського простору. Особливу увагу приділено Азербайджану як репрезентативному прикладу середньої держави, яка реалізує стратегію зовнішньополітичного балансування між провідними центрами сили.

Метою дослідження є аналіз інституційних і геополітичних засад багатовекторної зовнішньої політики Азербайджану, а також визначення можливостей використання окремих елементів цієї моделі у зовнішньополітичній практиці України. Методологічну основу становлять системний, порівняльний та інституційний підходи, а також елементи теорії міжнародних відносин, зокрема концепції середніх держав і стратегічного балансування.

У статті встановлено, що багатовекторна політика Азербайджану сформувалася як відповідь на складне геополітичне середовище та спрямована на забезпечення стратегічної автономії через диверсифікацію зовнішньополітичних зв'язків. Показано, що її інституційною основою є централізована президентська модель ухвалення рішень, яка забезпечує високий рівень узгодженості зовнішньої політики. Проаналізовано особливості взаємодії Азербайджану з ключовими міжнародними акторами (Росією, Туреччиною, США та Китаєм), що реалізується через поєднання союзницьких, партнерських і прагматичних форматів співпраці.

У результаті порівняльного аналізу з Україною встановлено відмінності у конституційних моделях формування зовнішньої політики та характері їх реалізації. Обґрунтовано, що в умовах повномасштабної агресії Російської Федерації Україна реалізує модель стратегічної одновекторності у безпековій сфері, що обмежує можливості застосування класичної багатовекторності.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному поєднанні інституційного та геополітичного аналізу багатовекторної зовнішньої політики Азербайджану та визначенні її як контекстуально зумовленої стратегії середньої держави, окремі елементи якої можуть бути адаптовані у зовнішній політиці України.

Ключові слова: багатовекторна зовнішня політика; Центральна Азія; Південний Кавказ; Азербайджан; Україна; середні держави; зовнішньополітичне балансування; стратегічна автономія.

The article examines the features of the formation and implementation of the multi-vector foreign policy of the states of Central Asia and the South Caucasus in the context of the transformation of the post-Soviet space. Particular attention is paid to Azerbaijan as a representative example of a middle power that pursues a strategy of foreign policy balancing among major centers of power.

The aim of the study is to analyze the institutional and geopolitical foundations of Azerbaijan's multi-vector foreign policy, as well as to identify the possibilities of applying certain elements of this model in Ukraine's foreign policy practice. The methodological framework is based on systemic, comparative, and institutional approaches, as well as elements of international relations theory, including the concepts of middle powers and strategic balancing.

The study demonstrates that Azerbaijan's multi-vector policy emerged as a response to a complex geopolitical environment and is aimed at ensuring strategic autonomy through the diversification of foreign relations. It is shown that its institutional foundation is a centralized presidential decision-making model, which ensures a high level of coherence in foreign policy. The article analyzes the specifics of Azerbaijan's interaction with key international actors (Russia, Turkey, the United States, and China), which is implemented through a combination of allied, partnership-based, and pragmatic forms of cooperation.

The comparative analysis with Ukraine reveals differences in constitutional models of foreign policy formation and their implementation. It is substantiated that under the conditions of Russia's full-scale aggression, Ukraine is pursuing a model of strategic single-vector orientation in the security sphere, which limits the applicability of classical multi-vector policy.

The scientific novelty of the study lies in the comprehensive integration of institutional and geopolitical analysis of Azerbaijan's multi-vector foreign policy and in defining it as a context-dependent strategy of a middle power, elements of which can be adapted in Ukraine's foreign policy.

Keywords: *multi-vector foreign policy; Central Asia; South Caucasus; Azerbaijan; Ukraine; middle powers; foreign policy balancing; strategic autonomy.*

Постановка проблеми. Після розпаду СРСР держави Центральної Азії (ЦА) та Південного Кавказу формували зовнішню політику в умовах складного геополітичного середовища та інституційної трансформації. У цих умовах сформувався багатовекторна модель як інструмент балансування між провідними центрами сили та забезпечення стратегічної автономії.

Найбільш репрезентативним прикладом такої стратегії є Азербайджан, зовнішня політика якого поєднує прагматичну взаємодію з різними акторами із збереженням суверенітету. Водночас сучасні безпекові умови, зокрема повномасштабна агресія Російської Федерації проти України, актуалізують питання ефективності багатовекторності та можливостей адаптації її елементів у зовнішній політиці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика зовнішньополітичних стратегій держав ЦА та Південного Кавказу останніми роками дедалі активніше висвітлюється в українській і зарубіжній науковій

літературі. У вітчизняному академічному дискурсі значну увагу приділено геополітичним трансформаціям у ширшому просторі Західної Євразії, ролі регіональних і глобальних акторів, а також формуванню нових безпекових конфігурацій. Зокрема, у праці Є.Бевзюка та О.Котляр [1] проаналізовано пошук нової регіональної безпекової парадигми у Західній Євразії, що створює важливий концептуальний контекст для осмислення зовнішньополітичної поведінки держав пострадянського простору. У дослідженнях А.Гольцова [2], А.Парфіненка [7] та В.Константинової [3] акцентовано увагу на геополітичному порядку в ЦА, геостратегічному значенні регіону та суперництві світових акторів, що дозволяє розглядати багатовекторність як одну з адаптивних моделей поведінки держав у ситуації зовнішнього тиску та конкуренції.

Окремий напрям становлять праці, присвячені безпосередньо Азербайджану. І.Ткаченко [9] розглядає сучасну економічну модель Азербайджану як результат зовнішньополітичної стратегії держави Алієва, підкреслюючи зв'язок між зовнішньою політикою, економічною модернізацією та державним прагматизмом. А.Кудряченко та В.Солошенко [5] аналізують засади трансформаційних перетворень Азербайджанської Республіки, що дає змогу краще зрозуміти внутрішньополітичні передумови її зовнішньополітичного курсу. Праця М.Рагімі [8] зосереджена на європейському аспекті зовнішньої політики Азербайджану, що розкриває один із важливих напрямів його багатовекторної стратегії.

Важливими для теми дослідження є також роботи, присвячені українсько-азербайджанським відносинам та економічній взаємодії між двома державами. Зокрема, В.Матвієнко та С.Шейдаєва [6] аналізують розвиток, сучасний стан і перспективи азербайджансько-українських відносин, тоді як Т.Булах, О.Іващенко та О.Мотузка [12] досліджують зовнішньоторговельні зв'язки України з Азербайджаном, їх ризики та стратегічні напрями посилення. Додатково аналітичні матеріали Національного інституту стратегічних досліджень щодо Південного Кавказу в системі регіональної безпеки дозволяють розмістити кейс Азербайджану в ширшому безпековому середовищі.

Водночас, попри наявність праць, присвячених геополітиці ЦА, безпеці Південного Кавказу, трансформаціям Азербайджану та його окремим зовнішньополітичним векторам, у сучасній літературі недостатньо комплексних досліджень, які б поєднували інституційний аналіз багатовекторної зовнішньої політики Азербайджану, її геополітичну логіку та порівняльний вимір у контексті України. Саме ця обставина зумовлює актуальність подальшого дослідження.

Метою статті є комплексний аналіз інституційних та геополітичних засад багатовекторної зовнішньої політики Азербайджану та оцінка можливостей використання окремих елементів цієї моделі у зовнішній політиці України.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- визначити передумови формування багатовекторної зовнішньої політики держав ЦА та Південного Кавказу;

- проаналізувати інституційні та геополітичні засади зовнішньої політики Азербайджану;
- дослідити реалізацію багатовекторності у відносинах з ключовими міжнародними акторами;
- оцінити можливості адаптації цієї моделі у зовнішній політиці України.

Виклад основного матеріалу. Після розпаду Радянського Союзу держави Південного Кавказу та ЦА опинилися перед необхідністю формування власної державності в умовах трансформації міжнародної системи. Відсутність усталених державницьких традицій і національно орієнтованих політичних еліт зумовила інституційну інерцію, що особливо проявилось у державах ЦА, де зберігалася спадкоємність радянських еліт. Це сприяло закріпленню централізованих механізмів управління, політичного конформізму та обмеженої автономії у стратегічному прийнятті рішень.

Відповідно, зовнішньополітичні стратегії цих держав формувалися як результат взаємодії внутрішніх трансформацій і впливу зовнішніх акторів. Зокрема, у Казахстані та Азербайджані ці процеси проявилися у формуванні моделей багатовекторної зовнішньої політики, спрямованих на балансування між провідними центрами сили. Специфіка таких стратегій визначалася особливостями політичної стабілізації та державотворення в кожній окремій країні.

Моделі політичної трансформації держав регіону можуть бути умовно класифіковані за типом політичного режиму та рівнем стабільності. У цьому контексті окремі держави демонструють різні траєкторії політичного розвитку, зумовлені як внутрішніми кризами, так і зовнішніми безпековими чинниками. Зокрема, ключовим чинником для Таджикистану стала громадянська війна 1992–1997 рр., яка завершилася підписанням Загальної угоди про встановлення миру та національної злагоди та сприяла консолідації політичної влади навколо президента Е.Рахмона. Для Вірменії характерним було поєднання безпекової залежності від Росії, зокрема через участь в ОДКБ і розміщення російської військової бази в Гюмрі, із активною участю у карабаському конфлікті. У випадку Грузії трансформаційні процеси визначалися «революцією троянд» 2003 р. та курсом на євроатлантичну інтеграцію за президентства М.Саакашвілі, що супроводжувалося конфліктами з Росією, зокрема війною 2008 р., і зумовило формування стійкої проєвропейської зовнішньополітичної орієнтації. Туркменістан, своєю чергою, демонстрував встановлення персоналістського режиму за правління С.Ніязова, який був збережений і інституціоналізований за президентства Г.Бердимухамедова, а також реалізацію політики «постійного нейтралітету» (1995 р.), що визначило ізоляціоністський характер зовнішньої політики. Казахстан характеризувався відносною політичною стабільністю за правління Н.Назарбаєва та формуванням моделі багатовекторної зовнішньої політики як інструменту зовнішньополітичного балансування. Для Киргизстану був притаманний високий рівень нестабільності, зокрема внаслідок «тюльпанової революції» 2005 р., подій 2010 р. та політичної кризи 2020 р., що сформувало більш гнучкий,

але менш прогнозований зовнішньополітичний курс. Таким чином, регіон характеризується поєднанням авторитарної стабільності та політичної фрагментації.

Попри формальне запровадження республіканських інститутів, політичний розвиток держав регіону відбувався за логікою формування гібридних або персоналістських авторитарних режимів, що в науковій літературі часто інтерпретується крізь призму концепції «гібридних режимів» та «керованої демократії», що суттєво обмежувало реальну демократичну конкуренцію. Це, у свою чергу, визначало структурні обмеження зовнішньополітичного вибору та рамки міжнародної поведінки цих держав, звужуючи можливості для автономного стратегічного маневрування. На цьому тлі особливого значення набуває аналіз окремих держав, у яких зазначені тенденції проявилися найбільш репрезентативно, зокрема Азербайджану як прикладу поєднання авторитарної стабільності та багатовекторної зовнішньої політики.

У цьому контексті Азербайджан є одним із найбільш репрезентативних прикладів зазначених тенденцій, оскільки його зовнішньополітична стратегія значною мірою сформована під впливом інституту президентства та реалізується через принципи багатовекторності, прагматичного балансування між центрами сили і збереження національної ідентичності.

Важливу роль у формуванні цього курсу відіграв конфлікт навколо Нагірного Карабаху (1988–1994; ескалація 2020 р.), який сприяв централізації політичної влади за правління Гейдара, а згодом І.Алієва і визначив безпекову логіку зовнішньополітичної стратегії держави. У цьому зв'язку постає питання, чому авторитарна родина Алієвих упродовж тривалого часу дотримувалася курсу обережної взаємодії з РФ як ключовим регіональним актором. Пояснення цього слід шукати насамперед у геополітичному розташуванні Азербайджану, зумовленому його інтегрованістю у багатовимірне та конфліктогенне регіональне середовище.

Зокрема, держава розташована на перетині Південного Кавказу та Каспійського регіону й має спільні кордони з п'ятьма країнами. На півночі вона межує з Росією — великою ядерною державою, яка прагне утримувати вплив на пострадянському просторі та активно формує його геополітичну трансформацію. На півдні — з Іраном, теократичною державою з елементами республіканської системи, на території якої проживає значна азербайджанська меншина, чисельність якої за різними оцінками становить від 15 до 30 млн осіб [37].

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, населення Азербайджану у 2025 р. становить близько 10,4 млн осіб [36]. Водночас чисельність азербайджанців в Ірані є співставною або навіть більшою, що створює асиметричний демографічний баланс із потенційними безпековими наслідками. За певних умов цей фактор може трансформуватися у джерело потенційних загроз, здатних впливати на внутрішньополітичну стабільність і зовнішньополітичну поведінку держави.

Не менш вагомим чинником нестабільності виступає західний напрямок. Кордони Азербайджану з Вірменією продовжують формувати

ключовий осередок регіональної напруженості у зв'язку з територіальним спором навколо Нагірного Карабаху. Дві війни (1988–1994; 2020 рр.), які супроводжувалися значними людськими втратами (близько 30 тис. загиблих і приблизно 1 млн біженців) [20], не лише загострили міждержавне протистояння, а й суттєво трансформували безпекову архітектуру регіону. Водночас у 2025 р. за посередництва США було досягнуто попередніх домовленостей щодо мирного врегулювання між Вірменією та Азербайджаном («Угода про встановлення миру і міждержавних відносин»). Попри це, документ має рамковий характер і потребує подальшої ратифікації, що свідчить про збереження латентного конфліктного потенціалу та нестійкість досягнутого балансу.

Інший, менш конфліктогенний, але стратегічно важливий вектор формує турецький напрямок. Коротка ділянка кордону з Туреччиною через Нахічеванську Автономну Республіку, попри свою обмежену протяжність, має вагомге геополітичне значення як канал прямого територіально-го зв'язку та символізує особливий характер двосторонніх відносин.

Це відображається і в політичній риторичі президента Азербайджану І.Алієва, який, звертаючись до Р.Ердогана, використовує формулу «шановний пане Президенте, мій дорогий брат», тим самим підкреслюючи персоналізований і довірчий характер взаємодії, а також наголошує, що «азербайджано-турецькі відносини, засновані на дружбі та братерстві» [13].

Водночас формула Алієва «одна нація — дві держави» [13] має подвійне смислове навантаження. З одного боку, вона легітимізує особливий рівень стратегічного партнерства та ідею тісної інтеграції з Туреччиною, що може інтерпретуватися як елемент ширшого регіонального впливу Анкари. З іншого — ця ж формула окреслює чіткі межі такого зближення, підкреслюючи небажання Баку втрачати політичну суб'єктність. Таким чином, вона виступає інструментом зовнішньополітичного балансування, поєднуючи ідентифікаційну близькість із прагматичним збереженням стратегічної автономії, що дозволяє Азербайджану одночасно поглиблювати союз із Туреччиною та зберігати автономність ухвалення політичних рішень.

На відміну від турецького напряму, який поєднує інтеграційні та балансувальні елементи, грузинський вектор не має вираженого конфліктного потенціалу та є єдиним напрямом без геополітичної напруженості у системі регіональних взаємин Азербайджану. Двосторонні відносини, закріплені Договором про дружбу, співробітництво та взаємну безпеку 1996 р., характеризуються відсутністю територіальних конфліктів і високим рівнем політичної узгодженості, доповнених розвитком транзитно-енергетичного співробітництва. Це дозволяє розглядати грузинський вектор як стабілізуючий і транзитно-стратегічний елемент зовнішньої політики Азербайджану. Узагальнюючи, слід зазначити, що із п'яти сусідів Азербайджану лише Грузія не становить геополітичної загрози, тоді як інші напрями формують комплекс ризиків, що було враховано Гейдаром Алієвим при формуванні багатовекторної зовнішньої політики. У такій

конфігурації стратегія Азербайджану постає як модель балансування середньої держави, спрямована на збереження суверенітету та автономії.

У цьому контексті постать Г.Алієва набуває ключового значення як архітектора багатовекторної зовнішньої політики, чия політична практика поєднувала прагматизм, гнучкість і стратегічне бачення місця Азербайджану в системі міжнародних відносин.

З огляду на складну геополітичну конфігурацію держави, він уже на початку свого президентства сформулював базові принципи цього курсу. У виступі перед дипломатичним корпусом в Анкарі (9 лютого 1994 р.) він наголошував: «Щодо зовнішньої політики, Азербайджан керується принципом підтримання взаємних і рівноправних відносин з усіма державами» [22].

Подальший розвиток цього підходу відображено у виступі Г.Алієва на 49-й сесії Генеральної Асамблеї ООН (29 вересня 1994 р.), де зовнішньополітичне бачення Азербайджану було репрезентовано на глобальному рівні. Акцент на рівноправності, міжнародному праві та партнерстві визначив позиціонування держави як відповідального учасника міжнародних відносин. У підсумку багатовекторність сформувалася як стратегія зовнішньополітичного балансування, спрямована на забезпечення суверенітету. Вона поєднувала регіональне балансування з універсальними принципами міжнародного порядку, що дозволило Г.Алієву закласти підвалини гнучкої моделі зовнішньої політики, орієнтованої на зміцнення державного суверенітету [23].

Інституціоналізація цієї моделі була закріплена на конституційному рівні. Конституцію Азербайджану було ухвалено у 1995 р. (з поправками 2002 та 2009 рр.), що закріпило централізований характер формування зовнішньої політики. Згідно зі ст. 8, Президент визначає основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики держави, виступаючи ключовим стратегічним суб'єктом зовнішньополітичного курсу. Водночас ст. 10 встановлює, що міжнародні відносини держави ґрунтуються на загальновищезначаних принципах і нормах міжнародного права, визначаючи нормативну основу її зовнішньополітичної діяльності.

Практична реалізація цих засад відображається у розподілі повноважень між органами державної влади. Відповідно до ст. 94, ратифікація та денонсація міжнародних договорів належать Міллі Меджлісу Азербайджану, що забезпечує формальний парламентський контроль. Водночас, згідно зі ст. 109, Президент реалізує зовнішньополітичний курс через дипломатичні механізми: укладає міжнародні договори, призначає та відкликає дипломатичних представників, ініціює створення дипломатичних представництв, приймає вірчі грамоти [16].

Таким чином, попри формальний розподіл компетенцій, фактична концентрація зовнішньополітичних повноважень зосереджена в інституті президентства, що зумовлює високий рівень централізації процесу ухвалення зовнішньополітичних рішень.

У цьому контексті науковий інтерес становить порівняльний аналіз із конституційною моделлю України. На відміну від Азербайджану, у кон-

ституційній системі України закріплено більш диференційований підхід до формування та реалізації зовнішньої політики. Згідно зі ст. 102 Конституції України, Президент є главою держави та гарантом її суверенітету, а відповідно до ст. 106 — представляє державу в міжнародних відносинах, веде переговори та укладає міжнародні договори, призначає керівників дипломатичних представництв і приймає вірчі грамоти. Водночас Президент України не має виключних повноважень щодо визначення зовнішньополітичного курсу.

Формування та реалізація зовнішньої політики в Україні мають більш комплексний інституційний характер. Зокрема, ст. 85 передбачає, що Верховна Рада України здійснює ратифікацію та денонсацію міжнародних договорів, тоді як ст. 116 визначає повноваження Кабінету Міністрів щодо забезпечення проведення зовнішньої політики. Водночас ст. 18 закріплює орієнтацію зовнішньополітичної діяльності на загальновизнані принципи і норми міжнародного права, а ст. 9 визначає міжнародні договори як частину національного законодавства [4].

Відтак, обидві держави формально дотримуються поділу повноважень у сфері зовнішньої політики: парламент здійснює ратифікацію міжнародних договорів, а президент — їх укладення та дипломатичну реалізацію. Проте характер інституційного балансу є різним: в Азербайджані зовнішньополітичні повноваження значною мірою централізовані в руках Президента, тоді як в Україні реалізовано модель інституційного плюралізму, що передбачає розподіл функцій між Президентом, парламентом і урядом та знижує рівень централізації ухвалення зовнішньополітичних рішень. Отже, конституційні підходи Азербайджану та України відображають різні моделі організації зовнішньополітичної діяльності: централізовану президентську та напівпрезидентську з розподіленими повноваженнями, що безпосередньо впливає на механізми ухвалення рішень і ступінь ефективності їх реалізації у зовнішньополітичній сфері.

Додаткові відмінності простежуються у сфері співвідношення міжнародного та національного права, а також у питаннях застосування сили. У Конституції Азербайджанської Республіки закріплено пріоритет міжнародного права над національним законодавством (ст. 151) і проголошено відмову від війни як засобу врегулювання міжнародних конфліктів (ст. 9). Рішення про оголошення війни та укладення миру ухвалюється парламентом за поданням Президента (ст. 95) [16].

Натомість у Конституції України ці положення мають більш опосередкований характер: ст. 9 визначає міжнародні договори як частину національного законодавства, а ст. 18 — орієнтацію зовнішньої політики на загальновизнані принципи міжнародного права. Повноваження щодо оголошення війни та укладення миру належать Верховній Раді України (ст. 85) і реалізуються за поданням Президента (ст. 106) [4].

Таким чином, хоча обидві держави передбачають парламентську процедуру ухвалення рішень щодо війни і миру за участю Президента, конституційна модель Азербайджану характеризується більш чітким нормативним закріпленням пріоритету міжнародного права та пацифістського

принципу, тоді як в Україні ці положення реалізуються опосередковано через механізми імплементації міжнародних договорів і загальні засади зовнішньої політики.

Висновок про багатовекторний характер зовнішньої політики Азербайджану випливає з аналізу положень Концепції національної безпеки Азербайджанської Республіки (23 травня 2007 р.), зокрема її розділів про національні інтереси, зовнішньополітичні пріоритети та міжнародну безпеку. У документі наголошується на забезпеченні суверенітету, територіальної цілісності та запобіганні зовнішній залежності, що свідчить про орієнтацію на стратегічну автономію, водночас підкреслюється необхідність розвитку міжнародного співробітництва з метою забезпечення глобальної та регіональної безпеки.

Крім того, у розділі, що окреслює основні загрози національній безпеці, серед пріоритетів визначено протидію зовнішнім впливам, що передбачає взаємодію з різними міжнародними акторами та безпековими структурами. Як зазначається у документі, «розвиток співробітництва з міжнародними організаціями та державами, які поділяють спільні цінності, спрямований на виконання міжнародних зобов'язань та внесок у глобальну і регіональну безпеку і стабільність», тоді як серед ключових національних інтересів визначено «забезпечення незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави, а також недопущення зовнішньої політичної, військової чи економічної залежності» [29]. Таким чином, положення Концепції відображають поєднання орієнтації на стратегічну автономію з необхідністю багатовекторної взаємодії у сфері міжнародної безпеки.

Отже, можна констатувати, що хоча Концепція національної безпеки Азербайджанської Республіки 2007 р. не містить прямого терміна «багатовекторність», її структурно-змістовий аналіз положень про національні інтереси, міжнародне співробітництво та загрози безпеці дає підстави інтерпретувати зовнішньополітичний курс держави як такий, що відповідає логіці багатовекторного балансування.

Попри відсутність формального оновлення Концепції, її положення були розвинуті у подальших стратегічних актах, що відображає еволюцію зовнішньополітичного курсу держави. Зокрема, Стратегічні дорожні карти національної економіки Азербайджану, ухвалені 6 грудня 2016 р., визначають модель розвитку, орієнтовану на диверсифікацію економіки, зменшення залежності від енергетичного сектору та інтеграцію у глобальні економічні процеси [33]. Як рамкові документи, вони задають параметри координації реформ і охоплюють короткостроковий період 2016–2020 рр., середньострокову перспективу до 2025 р. та довгострокове бачення після 2025 р. [14, р.1-2], що свідчить про комплексний і гнучкий характер державної економічної політики.

Водночас зазначені підходи не обмежуються економічною сферою, а знаходять своє продовження у безпековому та військово-політичному вимірах державної стратегії. У цьому контексті Воєнна доктрина Азербайджанської Республіки від 8 червня 2010 р. конкретизує загрози національ-

ній безпеці та окреслює пріоритети військово-політичного партнерства, зберігаючи орієнтацію на захист суверенітету й територіальної цілісності держави.

У розділі IV «Оборонна політика Азербайджанської Республіки» закладено принципи гнучкої та адаптивної безпекової стратегії, що відображають логіку багатовекторного балансування у сфері безпеки. Зокрема, зазначається, що «оборонна політика ґрунтується на систематичному аналізі військово-політичної ситуації в регіоні та тенденцій її розвитку, всебічній оцінці реальних і потенційних воєнних загроз Азербайджанській Республіці, а також враховує об'єктивні потреби й реальні можливості забезпечення воєнної безпеки, географічне положення країни та особливості її території» [11].

Визначені у доктрині положення слід розглядати в контексті попередньої еволюції безпекової політики Азербайджану, зокрема припинення його участі у Договорі про колективну безпеку у квітні 1999 р., що означало відмову від подальшої інтеграції у пострадянські безпекові структури та стало передумовою формування автономного багатовекторного зовнішньополітичного курсу. Розділ VII «Перспективи розвитку військового будівництва» конкретизує напрями реалізації цієї стратегії, передбачаючи розвиток сил спеціального призначення, підвищення їх мобільності та боєздатності, удосконалення систем захисту особового складу, а також посилення координації між Збройними Силами та іншими військовими формуваннями.

Важливою складовою визначено також розширення міжнародного військово-політичного співробітництва, зокрема використання механізмів взаємодії з Організацією Північноатлантичного договору в межах програми «Партнерство заради миру», включно з Індивідуальним планом дій, що спрямований на досягнення оперативної сумісності, участь у миротворчих місіях та підготовку персоналу для міжнародних операцій [11].

Азербайджан, не будучи членом ОДКБ, водночас розвиває двостороннє військово-політичне співробітництво з РФ, що інституціоналізоване у низці договорів, зокрема Декларації про союзницьку взаємодію від 22 лютого 2022 р. Такий формат взаємодії не передбачає формування повноцінного військового союзу, що відповідає логіці багатовекторної зовнішньої політики держави. У документі прямо зазначено: «Російська Федерація та Азербайджанська Республіка будують свої відносини на основі союзницької взаємодії, взаємної поваги незалежності, державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів» [17]. Це дає підстави стверджувати, що Азербайджан реалізує стратегію балансування у відносинах із РФ, поєднуючи розвиток партнерських відносин із збереженням зовнішньополітичної автономії.

Взаємини Азербайджану з КНР інституціоналізовані у низці двосторонніх документів, що відображають еволюцію партнерства від геоекономічної взаємодії до стратегічного рівня. Підписання Меморандуму про спільне просування Економічного поясу Шовкового шляху (2015 р.) [26] заклало основу інтеграції Азербайджану у транспортно-логістичні та інф-

раструктурні проекти ініціативи «Один пояс, один шлях», визначивши геоекономічний вектор співпраці.

Подальша інституціоналізація відносин відбулася через Спільну декларацію про встановлення стратегічного партнерства від 3 липня 2024 р. [15] та Спільну заяву про встановлення всеосяжного стратегічного партнерства від 23 квітня 2025 р. [25], які закріпили принципи взаємної поваги, суверенітету, територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи, а також підвищили рівень політико-дипломатичної взаємодії. Водночас зміст зазначених документів свідчить про домінування геоекономічного та дипломатичного вимірів співпраці за відсутності союзницьких чи колективно-оборонних зобов'язань, що відповідає логіці багатовекторної зовнішньої політики держави.

У підсумку взаємини Азербайджану з КНР демонструють диверсифікацію зовнішньополітичних зв'язків і реалізацію стратегії балансування між провідними геополітичними акторами, зокрема РФ та КНР, що відповідає моделі поведінки середньої держави в умовах конкуренції великих держав.

Відносини між США та Азербайджаном формуються з 1992 р. у межах багатовекторної зовнішньої політики Азербайджану та мають переважно прагматичний і секторальний характер. Початковий етап їх розвитку визначався поєднанням політичного визнання та нормативних обмежень: після встановлення дипломатичних відносин (1992 р.) Конгрес США ухвалив поправку Section 907 до Закону США про підтримку свободи (Freedom Support Act, 1992) [34], яка обмежила надання прямої державної допомоги Азербайджану. Вона передбачала її призупинення доти, доки Азербайджан, за оцінкою Вашингтона, не припинить «блокаду та інші наступальні дії» проти Вірменії та Нагірного Карабаху, що фактично охоплювало обмеження транспортно-економічних зв'язків і військові дії в межах конфлікту. Таким чином, Section 907 виступала політично зумовленим інструментом обмеження двосторонньої взаємодії, відображаючи вплив внутрішньополітичних чинників США та специфіку регіонального конфлікту на початковому етапі незалежності Азербайджану.

Водночас енергетичні інтереси США сприяли формуванню економічного виміру відносин: у середині 1990-х рр. його основу було закладено підписанням «Контракту століття» (20 вересня 1994 р.) [27], що передбачав участь американських компаній у розробці каспійських енергоресурсів і відкривав можливості для їх експорту в обхід російських маршрутів, зокрема до європейських ринків.

Подальша інституціоналізація відбулася з укладенням Договору про взаємний захист інвестицій (1997) [35], який забезпечив правові гарантії інвесторам і закріпив довгострокову основу економічного партнерства. Ключовим елементом геоекономічної взаємодії стала реалізація проекту Baku–Tbilisi–Ceyhan pipeline (відкриття — 13 липня 2006 р.), підтриманого США як інструмент диверсифікації експортних маршрутів і зменшення залежності від російської транспортної інфраструктури. У 2010-х рр. співпраця розширилася в межах Південного газового коридору, що закрі-

пило модель енергетичного балансування в межах багатовекторної політики та підвищило стратегічне значення Азербайджану для енергетичної безпеки Європи.

Політичний діалог набув більш інституціоналізованого характеру із започаткуванням формату Хартії про стратегічне партнерство між урядами США та Азербайджану (Charter on Strategic Partnership) [15], що забезпечило регулярні консультації у сферах безпеки, енергетики та реформ. Водночас цей механізм не передбачає формалізованих союзницьких зобов'язань і виконує функцію координації позицій. Логіка розвитку двосторонніх відносин визначається поєднанням трьох ключових чинників: геоекономічного інтересу США до енергетичних ресурсів Каспійського регіону, безпекової взаємодії в контексті боротьби з тероризмом після 2001 р., а також реалізації Азербайджаном багатовекторної зовнішньої політики, спрямованої на балансування між провідними центрами сили.

У цьому контексті співпраця зі Сполученими Штатами Америки виступає одним із напрямів поряд із відносинами з Росією, Туреччиною та Китаєм, що дозволяє Азербайджану зберігати стратегічну автономію в умовах конкуренції великих держав. Отже, відносини між США та Азербайджаном мають прагматичний, секторальний і багатовекторний характер, інституційно оформлений через окремі угоди в економічній та безпековій сферах.

Водночас багатовекторна зовнішня політика Азербайджану передбачає не лише прагматичну взаємодію зі США, Росією та КНР, а й розвиток більш глибоких інституційно оформлених відносин із регіональними партнерами. Особливе місце серед них посідає Туреччина, співпраця з якою характеризується вищим рівнем політичної та безпекової інтеграції. Військово-політичне зближення Азербайджану і Туреччини має еволюційний характер і бере початок у 1990-х рр., зокрема з укладення Договору про дружбу і співробітництво (1994). Подальша динаміка відносин була закріплена підписанням 9 лютого пакета двосторонніх документів, включаючи протокол про партнерство і взаємну допомогу та угоди у науково-технічній, культурній й економічній сферах, що засвідчило перехід до формату стратегічного партнерства [21].

Якісним етапом інституціоналізації двосторонніх відносин стало підписання Угоди про стратегічне партнерство і взаємну підтримку між Азербайджанською Республікою і Турецькою Республікою 16 серпня 2010 р. у м. Баку президентами Ільхамом Алієвим та Абдуллою Гюлем. Документ закріпив перехід до союзницького формату взаємодії, передбачивши надання взаємної допомоги у разі загрози незалежності, суверенітету чи територіальній цілісності однієї зі сторін, а також координацію дій у сфері безпеки й оборони [10]. Таким чином, угода сформувала нормативну основу для поглиблення військового співробітництва та інституціоналізації союзницьких відносин.

Подальший розвиток цього процесу відбувався через формування постійних механізмів координації, насамперед шляхом створення у 2010 р. Високої ради стратегічного співробітництва (Yüksek Düzeyli Stratejik

İşbirliği Konseyi) [18]. Цей міжурядовий інструмент забезпечив узгодженість політики у ключових сферах — безпеки, зовнішньої політики та економіки, а також сприяв виробленню спільних підходів до регіональних питань. У функціональному вимірі Рада координує двосторонню політику, охоплюючи політичний, військовий і економічний напрями, та виступає платформою для ухвалення рішень і підписання міжурядових угод.

Практична діяльність цього механізму підтверджується результатами його засідань: зокрема, у 2013 р. [28] було розглянуто широкий спектр двосторонніх відносин і підписано низку угод у сферах безпеки, науки і технологій, транспорту та соціально-економічного співробітництва, тоді як у 2020 р. сторони зосередилися на поглибленні взаємодії у ключових секторах співпраці [19]. Таким чином, Висока рада стратегічного співробітництва стала ключовим інституційним механізмом переходу від декларативного партнерства до системного військово-політичного діалогу.

Логічним завершенням цього процесу стало підписання Шушинської декларації 15 червня 2021 р., яка засвідчила високий рівень інституціоналізації двосторонніх відносин та юридично закріпила їх союзницький характер. Документ передбачає взаємні безпекові зобов'язання, зокрема надання допомоги «у разі загрози або агресії проти незалежності, суверенітету, територіальної цілісності чи недоторканності міжнародно визнаних кордонів однієї зі сторін» [31]. У поєднанні з координацією оборонної політики це формує модель взаємодії, наближену до формату колективної оборони.

На відміну від класичних військово-політичних союзів, таких як НАТО чи ОДКБ, де домінують формалізовані зобов'язання та інституційна ієрархія, азербайджано-турецька модель поєднує інституційні та ідентифікаційні чинники, що забезпечує її більшу гнучкість і адаптивність у довгостроковій перспективі. Партнерство Азербайджану і Туреччини доповнюється політичною формулою «одна нація — дві держави», яка відображає не лише культурно-цивілізаційну близькість, але й специфічний формат політичної взаємодії між двома суверенними акторами.

Ця формула, вперше артикульована Гейдаром Алієвим, набула статусу концептуальної основи двосторонніх відносин і активно відтворюється у політичному дискурсі обох держав. Зокрема, Реджеп Таїп Ердоган наголошував, що азербайджано-турецька співпраця досягла «найвищого рівня» завдяки розвитку відносин на основі цього принципу, підкреслюючи їх винятковий характер у міжнародній практиці [30]. У свою чергу, Ільхам Алієв акцентував на спільності історії, мови та культури як фундаменти поглиблення політичної, економічної та безпекової взаємодії, що надає цим відносинам додаткового ідентифікаційного виміру [32].

У теоретичному вимірі така модель може бути інтерпретована крізь призму конструктивістського підходу до міжнародних відносин, відповідно до якого ідентичність і спільні уявлення виступають ключовими чинниками формування зовнішньополітичних орієнтацій держав. У цьому контексті формула «одна нація — дві держави» виконує функцію ідеологічного та ідентифікаційного каркасу двосторонніх відносин, сприяючи

легітимації високого рівня політичної координації та взаємної підтримки у безпековій сфері. Відтак ідентифікаційна близькість не лише доповнює інституційні механізми співпраці, а й посилює їх ефективність, формуючи модель квазі-союзницьких відносин, що поєднує елементи формалізованого партнерства та ідентифікаційної солідарності.

Багатовекторна зовнішня політика Азербайджану, сформована у 1990-х рр. під впливом складного геополітичного оточення, може розглядатися як репрезентативна модель поведінки середньої держави, спрямована на забезпечення стратегічної автономії в умовах конкуренції великих держав. Її сутність полягає у поєднанні прагматичного балансування між ключовими центрами сили із збереженням політичного суверенітету та недопущенням критичної залежності від будь-якого з партнерів.

У цьому контексті досвід Азербайджану має прикладне значення для України, однак не може бути механічно імплементований з огляду на відмінності безпекового середовища, рівня загроз і стратегічних орієнтацій держав. Якщо для Азербайджану багатовекторність виступає інструментом балансування між Росією, Туреччиною, США та Китаєм, то для України після 2014 р., а особливо після 2022 р., пріоритетом є чітко визначена євроатлантична інтеграція як відповідь на пряму військову загрозу з боку Російської Федерації.

Водночас окремі елементи азербайджанської моделі можуть бути адаптовані в українській зовнішній політиці. По-перше, йдеться про диверсифікацію зовнішньоекономічних і безпекових зв'язків, що дозволяє зменшити залежність від окремих партнерів та підвищити стійкість держави до зовнішніх впливів. По-друге, важливим є принцип прагматизації зовнішньої політики, за якого співпраця з різними акторами здійснюється на основі національних інтересів, а не виключно ідеологічних орієнтацій. По-третє, значення має використання секторального підходу до міжнародної взаємодії, коли різні напрями співпраці (енергетика, безпека, транспорт, інвестиції) можуть реалізовуватися з різними партнерами без формування жорстких союзницьких зобов'язань.

Разом із тим, ключова відмінність полягає у характері безпекової ситуації: якщо Азербайджан реалізує багатовекторність у відносно конкурентному, але не екзистенційному середовищі, то Україна перебуває у стані прямої військової агресії, що обмежує можливості для класичного балансування. У цьому сенсі українська модель не є багатовекторною у класичному розумінні, а радше поєднує стратегічну одновекторність у безпековій сфері (євроатлантичний курс) із елементами багатовекторності в економічній та дипломатичній площинах.

Отже, досвід Азербайджану доцільно інтерпретувати не як альтернативу євроатлантичному курсу України, а як джерело окремих інструментів зовнішньополітичної гнучкості. Його адаптація можлива у вигляді диверсифікації партнерств, розвитку багаторівневих форматів співпраці та посилення стратегічної автономії у некритичних сферах, що в сукупності здатне підвищити ефективність зовнішньої політики України в умовах сучасної геополітичної трансформації.

Висновок. У підсумку дослідження встановлено, що формування зовнішньополітичних стратегій держав Південного Кавказу та ЦА відбувалося в умовах поєднання пострадянської інституційної інерції, трансформації політичних режимів та впливу складного геополітичного середовища. У цьому контексті Азербайджан постає як один із найбільш репрезентативних прикладів держави, яка змогла інтегрувати авторитарну політичну стабільність із гнучкою моделлю зовнішньополітичного балансування.

Доведено, що багатовекторна зовнішня політика Азербайджану є лише практикою дипломатичної поведінки, а цілісною стратегією середньої держави, інституційно закріпленою через централізовану президентську модель ухвалення рішень та спрямованою на забезпечення стратегічної автономії. Її реалізація відбувається через диференційовану систему міжнародних відносин, у межах якої поєднуються різні формати взаємодії — від союзницьких до прагматично-секторальних, що дозволяє державі ефективно функціонувати в умовах конкуренції великих держав.

Порівняльний аналіз конституційних моделей Азербайджану та України засвідчує, що, попри формальну схожість у розподілі повноважень у сфері зовнішньої політики, їх практична реалізація суттєво відрізняється. Азербайджан характеризується високим рівнем централізації зовнішньополітичного процесу, тоді як в Україні сформована інституційно плюралістична модель, що передбачає розподіл функцій між Президентом, парламентом і урядом.

Отримані результати дають підстави інтерпретувати багатовекторність як контекстуально зумовлену стратегію, ефективність якої залежить від характеру безпекового середовища та типу політичного режиму. У цьому сенсі вона не є універсальною моделлю зовнішньої політики, а виступає адаптивним інструментом забезпечення державного суверенітету в умовах багатополарності.

Таким чином, наукова новизна дослідження полягає у комплексному поєднанні інституційного та геополітичного підходів до аналізу зовнішньої політики Азербайджану, що дозволяє розглядати його досвід не лише як регіональний феномен, а як одну з моделей поведінки середніх держав у сучасній системі міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевзюк, Є., Котляр, О., 2023. *Західна Євразія: пошук регіональної безпекової парадигми*. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки, вип. 32, с. 81–105. Доступно за: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001445837> (дата звернення: 19.01.2026).
2. Гольцов, А.Г., 2024. *Геополітичний порядок у Центральній Азії*. Політикус, № 5, с. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2024-5.18> (дата звернення: 21.01.2026).
3. Константинова, В.В., 2021. *Геополітична боротьба світових акторів у регіоні Центральної Азії: висновки для України*. Фонд Конрада Аденауера, 15 с. Доступ-

- но за: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/07/Ukr_CIS_06_Central-Asia.pdf (дата звернення: 22.01.2026).
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. Доступно за: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.01.2026).
 5. Кудряченко, А., Солошенко, В., 2021. *Азербайджанська Республіка: засади успішних трансформаційних перетворень*. Проблеми всесвітньої історії, № 4 (16), с. 155–174.
 6. Матвієнко, В.М., Шейдаєва, С.І., 2023. *Азербайджансько-українські відносини: розвиток, сучасний стан та перспективи*. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини, т. 57, № 2, с. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2023/2-57/31-34> (дата звернення: 07.02.2026).
 7. Парфіненко, А. Ю., 2022. *Центральна Азія як геостратегічний регіон у сучасному геополітичному протистоянні*. Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія: Міжнародні відносини, вип. 15, с. 24–36. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-03> (дата звернення: 13.01.2026).
 8. Рагімлі, М., 2020. *Європейський аспект зовнішньої політики Азербайджану*. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології, вип. 37, с. 141–149.
 9. Ткаченко, І.В., 2025. *Сучасна економічна модель Азербайджану як результат зовнішньополітичної стратегії держави Алієва*. Проблеми всесвітньої історії, № 1, с. 116–129. Доступно за: <https://journal.ivinas.gov.ua/pwh/article/view/366> (дата звернення: 07.01.2026).
 10. *Agreement on Strategic Partnership and Mutual Assistance between the Republic of Turkey and the Republic of Azerbaijan*, 16 August 2010 (Baku). United Nations Treaty Series, vol. 2936, No. 51060. Доступно за: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202936/v2936.pdf> (дата звернення: 17.01.2026).
 11. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi, 2010. *Azərbaycan Respublikasının Hərbi doktrinası*: затверджено рішенням Міллі Меджлису Азербайджанської Республіки від 8 червня 2010 р. № 1029-IIIQR. Доступно за: <https://anl.az/down/meqale/azerbaycan/2010/iyun/124735.htm> (дата звернення: 18.02.2026).
 12. Bulakh, T. M., Ivashchenko, O. A., Motuzka, O. M., 2022. *Ukraine's foreign trade relations with the Republic of Azerbaijan: state, risks, strategic and innovative areas of strengthening*. Statistics of Ukraine, vol. 96, no. 1, pp. 40–46. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.1\(96\)2022.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(96)2022.01.04). (дата звернення: 08.02.2026).
 13. Caliber.az, 2023. *President Aliyev: Azerbaijan–Türkiye ties today have no analogues in the world*. Доступно за: <https://caliber.az/en/post/president-aliyev-azerbaijan-turkiye-ties-today-have-no-analogues-in-world> (дата звернення: 22.01.2026).
 14. Center for Analysis of Economic Reforms and Communication (CAERC), 2021. *Monitoring and Evaluation Report of “Strategic Road Maps on the National Economy and Key Sectors of the Economy in the Republic of Azerbaijan” for 2017–2020*. Баку: CAERC, 116 р. Доступно за: <https://ereforms.gov.az/files/monitoring/pdf/en/6d3c17044848381aeb8b97dc28f101f1.pdf> (дата звернення: 15.01.2026).
 15. *Charter on Strategic Partnership between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Azerbaijan*, 2026. Доступно за: <https://en.apa.az/official-news/charter-on-strategic-partnership-between-the-government-of-the->

- republic-of-azerbaijan-and-the-government-of-the-united-states-of-america-full-text-491301 (дата звернення: 22.01.2026).
16. *Constitution of the Republic of Azerbaijan*, 1995. Баку. Доступно за: <https://legalns.com/download/books/cons/azerbaijan.pdf> (дата звернення: 16.02.2026).
 17. *Declaration on Allied Interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation*, 22 February 2022 (Moscow). Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/55498> (дата звернення: 24.01.2026).
 18. *Declaration on the Establishment of the Council on High-Level Strategic Cooperation between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey*, 15 September 2010 (Istanbul). Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/721> (дата звернення: 14.02.2026).
 19. *Eighth meeting of the Azerbaijan–Turkey High-Level Strategic Cooperation Council*, 2020. Проведено 25 лютого 2020 р. у м. Баку за участю Президента Азербайджанської Республіки Ільхам Алієва та Президента Турецької Республіки Реджепа Таїпа Ердогана. Доступно за: <https://azerbaijan.az/en/news/1591> (дата звернення: 11.01.2026).
 20. Global Centre for the Responsibility to Protect, 2023. *Nagorno-Karabakh (Azerbaijan/Armenia)*. Доступно за: <https://www.globalr2p.org/countries/nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia/> (дата звернення: 13.02.2026).
 21. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Official visit of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev to the Republic of Turkey (February 8–11, 1994)*. Доступно за: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/44726128.html> (дата звернення: 14.02.2026).
 22. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Speech of the President of the Republic of Azerbaijan at the meeting with the ambassadors and members of diplomatic missions of foreign countries in Ankara, 9 February 1994*. Доступно за: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/4170917.html> (дата звернення: 23.01.2026).
 23. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Speech at the 49th session of the UN General Assembly, 29 September 1994*. Доступно за: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/7119983.html> (дата звернення: 04.02.2026).
 24. *Joint Declaration on the Establishment of Strategic Partnership between the Republic of Azerbaijan and the People's Republic of China*, 3 July 2024 (Astana). Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/66389> (дата звернення: 07.02.2026).
 25. *Joint Statement on the Establishment of a Comprehensive Strategic Partnership between the Republic of Azerbaijan and the People's Republic of China*, 23 April 2025 (Beijing). Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/68634> (дата звернення: 17.01.2026).
 26. *Memorandum of Understanding on Joint Encouragement of the Silk Road Economic Belt between the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the People's Republic of China*, 2015. Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/17137> (дата звернення: 28.02.2026).
 27. Ministry of Energy of the Republic of Azerbaijan, 1994. *Production Sharing Agreement ("Contract of the Century")*. Доступно за: <https://minenergy.gov.az/en/neft/esrinmuqavilesi> (дата звернення: 16.02.2026).
 28. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2013. *The third meeting of the Turkey–Azerbaijan High Level Strategic Cooperation Council, held in Ankara on 13 November 2013*. Доступно за: https://www.mfa.gov.tr/the-third-meeting-of-turkey_azerbaijan-high-level-strategic-council-was-held-in-ankara.en.mfa (дата звернення: 11.02.2026).

29. *National Security Concept of the Republic of Azerbaijan*, 2007. Затверджено указом Президента Азербайджанської Республіки від 23 травня 2007 р. Доступно за: <https://e-qanun.az/framework/13373> (дата звернення: 15.02.2026).
30. *Press statements by President Ilham Aliyev and Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan*, 15 September 2010. Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/736> (дата звернення: 16.02.2026).
31. *Shusha Declaration on Allied Relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey*, 2021. Доступно за: <https://president.az/en/articles/view/52122> (дата звернення: 11.02.2026).
32. *Statement of President Ilham Aliyev on Azerbaijan–Turkey relations*, 2023. Доступно за: <https://www.turkiyoday.com> (дата звернення: 12.01.2026).
33. *Strategic Road Map for the National Economy and Main Economic Sectors of the Republic of Azerbaijan*, 2016. Доступно за: <https://azerbaijan.az/en/information/402> (дата звернення: 15.02.2026).
34. U.S. Congress, 1992. *Freedom Support Act*, Public Law 102–511. Доступно за: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-507/pdf/COMPS-507.pdf> (дата звернення: 18.02.2026).
35. U.S. Department of State, 1997. *Treaty between the United States and Azerbaijan concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investment*. Доступно за: <https://edit.wti.org/document/show/df59e919-d204-4009-8f67-c7bb54b4921f> (дата звернення: 27.02.2026).
36. World Health Organization, 2023. *Azerbaijan – Population data*. Доступно за: <https://data.who.int/countries/031> (дата звернення: 22.01.2026).
37. Yorktown Institute, 2023. *Are Iran’s Azeris Really Separatists?* Доступно за: <https://yorktowninstitute.org/are-irans-azeris-really-separatists/> (дата звернення: 14.01.2026).

REFERENCES

1. Bevziuk, Ye., Kotliar, O., 2023. *Zakhidna Yevraziia: poshuk rehionalnoi bezpekovoi paradyhmy*. Mizhnarodni zviazky Ukrainy: naukovi poshuky i znakhidky, issue 32, pp. 81–105. Available at: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001445837> (accessed: 19 January 2026). [in Ukrainian].
2. Holtsov, A.H., 2024. *Neopolitychnyi poriadok u Tsentralnii Azii*. Politykus, no. 5, pp. 127–132. DOI: <https://doi.org/10.24195/24149616.2024-5.18> (accessed: 21 January 2026). [in Ukrainian].
3. Konstantynova, V.V., 2021. *Neopolitychna borotba svitovykh aktoriv u rehioni Tsentralnoi Azii: vysnovky dlia Ukrainy*. Konrad Adenauer Foundation, 15 p. Available at: https://analytics.intsecurity.org/wp-content/uploads/2024/07/Ukr_CIS_06_Central-Asia.pdf (accessed: 22 January 2026). [in Ukrainian].
4. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of 28 June 1996 No. 254k/96-VR. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed: 12 January 2026). [in Ukrainian].
5. Kudriachenko, A., Soloshenko, V., 2021. *Azerbaidzhanska Respublika: zasady uspishnykh transformatsiinykh peretvoren*. Problemy vsesvitnoi istorii, no. 4 (16), pp. 155–174. [in Ukrainian].
6. Matviienko, V.M., Sheydaieva, S.I., 2023. *Azerbaidzhansko-ukrainski vidnosyny: rozvytok, suchasnyi stan ta perspektyvy*. Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni

- Tarasa Shevchenka. *Mizhnarodni vidnosyny*, vol. 57, no. 2, pp. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2292.2023/2-57/31-34> (accessed: 7 February 2026). [in Ukrainian].
7. Parfinenko, A.Yu., 2022. *Tsentralna Aziia yak heostrategichnyi rehion u suchasnomu heopolitychnomu protystoianni*. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. Seriya: *Mizhnarodni vidnosyny*, issue 15, pp. 24–36. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-15-03> (accessed: 13 January 2026). [in Ukrainian].
 8. Rahimli, M., 2020. *Yevropeiskyi aspekt zovnishnoi polityky Azerbaidzhanu*. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. Seriya: *Pytannia politolohii*, issue 37, pp. 141–149. [in Ukrainian].
 9. Tkachenko, I.V., 2025. *Suchasna ekonomichna model Azerbaidzhanu yak rezultat zovnishnopolitychnoi stratehii derzhavy Aliieva*. *Problemy vsesvitnoi istorii*, no. 1, pp. 116–129. Available at: <https://journal.ivinas.gov.ua/pwh/article/view/366> (accessed: 7 January 2026). [in Ukrainian].
 10. *Agreement on Strategic Partnership and Mutual Assistance between the Republic of Turkey and the Republic of Azerbaijan*, 16 August 2010 (Baku). United Nations Treaty Series, vol. 2936, No. 51060. Available at: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%202936/v2936.pdf> (accessed: 17 January 2026). [in English].
 11. Azerbaijan Respublikasy Milli Mejlis, 2010. *Azerbaijan Respublikasynyn Harbi doktrinasy*. Approved by the Milli Mejlis of the Republic of Azerbaijan on 8 June 2010, No. 1029-IIIQR. Available at: <https://anl.az/down/meqale/azerbaycan/2010/iyun/124735.htm> (accessed: 18 February 2026). [in Azerbaijani].
 12. Bulakh, T.M., Ivashchenko, O.A., Motuzka, O.M., 2022. Ukraine's foreign trade relations with the Republic of Azerbaijan: state, risks, strategic and innovative areas of strengthening. *Statistics of Ukraine*, vol. 96, no. 1, pp. 40–46. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.1\(96\)2022.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(96)2022.01.04) (accessed: 8 February 2026). [in English].
 13. Caliber.az, 2023. President Aliyev: Azerbaijan–Türkiye ties today have no analogues in the world. Available at: <https://caliber.az/en/post/president-aliyev-azerbaijan-turkiye-ties-today-have-no-analogues-in-world> (accessed: 22 January 2026). [in English].
 14. Center for Analysis of Economic Reforms and Communication (CAERC), 2021. *Monitoring and Evaluation Report of "Strategic Road Maps on the National Economy and Key Sectors of the Economy in the Republic of Azerbaijan" for 2017–2020* Baku: CAERC, 116 p. Available at: <https://ereforms.gov.az/files/monitoring/pdf/en/6d3c17044848381aeb8b97dc28f101f1.pdf> (accessed: 15 January 2026). [in English].
 15. *Charter on Strategic Partnership between the Government of the United States of America and the Government of the Republic of Azerbaijan*, 2026 Available at: <https://en.apa.az/official-news/charter-on-strategic-partnership-between-the-government-of-the-republic-of-azerbaijan-and-the-government-of-the-united-states-of-america-full-text-491301> (accessed: 22 January 2026). [in English].
 16. *Constitution of the Republic of Azerbaijan*, 1995 Baku. Available at: <https://legalns.com/download/books/cons/azerbaijan.pdf> (accessed: 16 February 2026). [in Azerbaijani].
 17. *Declaration on Allied Interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation*, 22 February 2022 (Moscow) Available at: <https://president.az/en/articles/view/55498> (accessed: 24 January 2026). [in English].
 18. *Declaration on the Establishment of the Council on High-Level Strategic Cooperation between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey*, 15 September 2010 (Istanbul) Available at: <https://president.az/en/articles/view/721> (accessed: 14 February 2026). [in English].

19. *Eighth meeting of the Azerbaijan–Turkey High-Level Strategic Cooperation Council*, 2020. Held on 25 February 2020 in Baku with participation of President of the Republic of Azerbaijan İlham Aliyev and President of the Republic of Turkey Recep Tayyip Erdoğan. Available at: <https://azerbaijan.az/en/news/1591> (accessed: 11 January 2026). [in English].
20. Global Centre for the Responsibility to Protect, 2023. *Nagorno-Karabakh (Azerbaijan/Armenia)* Available at: <https://www.globalr2p.org/countries/nagorno-karabakh-azerbaijan-armenia/> (accessed: 13 February 2026). [in English].
21. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Official visit of the President of the Republic of Azerbaijan Heydar Aliyev to the Republic of Turkey (February 8–11, 1994)*. Available at: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/44726128.html> (accessed: 14 February 2026). [in English].
22. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Speech of the President of the Republic of Azerbaijan at the meeting with the ambassadors and members of diplomatic missions of foreign countries in Ankara, 9 February 1994*. Available at: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/4170917.html> (accessed: 23 January 2026). [in English].
23. Heydar Aliyev Heritage International Online Library, 1994. *Speech at the 49th session of the UN General Assembly, 29 September 1994*. Available at: <https://lib.aliyev-heritage.org/en/7119983.html> (accessed: 4 February 2026). [in English].
24. *Joint Declaration on the Establishment of Strategic Partnership between the Republic of Azerbaijan and the People’s Republic of China*, 3 July 2024 (Astana). Available at: <https://president.az/en/articles/view/66389> (accessed: 7 February 2026). [in English].
25. *Joint Statement on the Establishment of a Comprehensive Strategic Partnership between the Republic of Azerbaijan and the People’s Republic of China*, 23 April 2025 (Beijing). Available at: <https://president.az/en/articles/view/68634> (accessed: 17 January 2026). [in English].
26. *Memorandum of Understanding on Joint Encouragement of the Silk Road Economic Belt between the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the People’s Republic of China*, 2015. Available at: <https://president.az/en/articles/view/17137> (accessed: 28 February 2026). [in English].
27. Ministry of Energy of the Republic of Azerbaijan, 1994. *Production Sharing Agreement (“Contract of the Century”)* Available at: <https://minenergy.gov.az/en/neft/esrinmuqavilesi> (accessed: 16 February 2026). [in English].
28. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye, 2013. *The third meeting of the Turkey–Azerbaijan High Level Strategic Cooperation Council, held in Ankara on 13 November 2013*. Available at: https://www.mfa.gov.tr/the-third-meeting-of-turkey_azerbaijan-high-level-strategic-council-was-held-in-ankara.en.mfa (accessed: 11 February 2026). [in English].
29. *National Security Concept of the Republic of Azerbaijan*, 2007 Approved by the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on 23 May 2007. Available at: <https://e-qanun.az/framework/13373> (accessed: 15 February 2026). [in Azerbaijani].
30. *Press statements by President İlham Aliyev and Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan*, 15 September 2010. Available at: <https://president.az/en/articles/view/736> (accessed: 16 February 2026). [in English].
31. *Shusha Declaration on Allied Relations between the Republic of Azerbaijan and the Republic of Turkey*, 2021. Available at: <https://president.az/en/articles/view/52122> (accessed: 11 February 2026). [in English].

32. Statement of President Ilham Aliyev on Azerbaijan–Turkey relations, 2023. Available at: <https://www.turkiyetoday.com> (accessed: 12 January 2026). [in English].
33. *Strategic Road Map for the National Economy and Main Economic Sectors of the Republic of Azerbaijan*, 2016. Available at: <https://azerbaijan.az/en/information/402> (accessed: 15 February 2026). [in English].
34. U.S. Congress, 1992. *Freedom Support Act*, Public Law 102–511. Available at: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-507/pdf/COMPS-507.pdf> (accessed: 18 February 2026). [in English].
35. U.S. Department of State, 1997. *Treaty between the United States and Azerbaijan concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investment*. Available at: <https://edit.wti.org/document/show/df59e919-d204-4009-8f67-c7bb54b4921f> (accessed: 27 February 2026). [in English].
36. World Health Organization, 2023. Azerbaijan — Population data. Available at: <https://data.who.int/countries/031> (accessed: 22 January 2026). [in English].
37. Yorktown Institute, 2023. Are Iran’s Azeris Really Separatists? Available at: <https://yorktowninstitute.org/are-irans-azeris-really-separatists/> (accessed: 14 January 2026). [in English].